

Ystad-Österlenregionens

miljöförbund

Information om kompostering av köksavfall

Hur fungerar en kompost?

En komposteringsprocess innebär att organiskt material tillsammans med syre bildar vatten, koldioxid och näringsämnen. Samtidigt avges värme. Temperaturen är beroende på materialet som läggs i komposten, typ av kompostbehållare och hur ofta man rör om, men är normalt mellan 35 och 55 grader.

Komposterbart material kan delas in i kolrikt och kväverikt. För att få en snabb och fullständig nedbrytning i komposten är balansen mellan dessa viktig. Köksavfall, fisk- och köttrester, färskt gräsclipp och frukt är exempel på kväverika material medan sågspån, papper, flis, torra löv och kvistar innehåller mycket kol. En tumregel är att lägga i knappt hälften så mycket täckmaterial som hushållsavfall.

Val av behållare

Kompostering av hushållsavfall ska ske i en sluten, men inte lufttät, behållare. Behållaren måste vara konstruerad så att skadedjur som råttor och möss inte kan ta sig in i den. Behållarens botten ska vara tät eller ha ett finmaskigt nät som hindrar djur från att komma åt avfallet. En rostfri nätbotten kan vara bra, eftersom maskar då enkelt kan ta sig upp i den. I slutna behållare måste man plantera in komposteringsmaskar. Behållaren måste ha täta sidor samt ett lock som släpper in luft. Springor och hål i behållaren får inte vara större än fem mm. Ventilationshål bör vara försedda med nät. Om komposten används året om och inom detaljplanelagt område bör behållaren vara isolerad. Isoleringen håller värmen kvar i komposten, vilket gör att nedbrytningen går fortare och processen hålls igång även vintertid.

För att processen ska fungera riktigt bra bör du ha två stycken behållare. I den ena samlar du kompostmaterialet och låter den första delen av kompostprocessen äga rum. I den andra får komposten ligga och efter mogna. Räkna med att behållaren behöver rymma ungefär 50 liter hushållsavfall per person. Ska du kompostera ditt trädgårdsavfall i samma behållare kan du räkna med ca 100 liter per 100 m² tomtyta.

På t.ex. byggvaruhus, stormarknader och trädgårdsbutiker finns i allmänhet olika modeller av kompostbehållare i varierande prislägen. Här kan du jämföra modeller och fundera hur olika modeller passar just dina behov, eller samla idéer och sedan bygga en egen.

Att tänka på innan man börjar

Komposten bör placeras på en skuggig del av tomten, gärna på ett ställe där det inte blåser för mycket, annars kan komposten lätt torka ur. Det är en fördel om komposten placeras i närheten av där avfallet produceras, d.v.s. nära köket, trädgårdslandet etc. Det ska vara lätt att nå behållaren även när det regnar, snöar eller är mörkt.

Strömmaterial används för att suga upp och binda fukten. Det ska lätt kunna brytas ned för att vara en bra kolkälla. Variera gärna mellan olika sorters strömmaterial för att få en bättre balanserad kompost. Som täckmaterial/strö kan man använda: kompostjord, flisade kvistar och grenar, löv, barr, hö, hackad halm, torrt gräs, grovt sågspån, kutterspån från obehandlat trä, barkmull och torvmull (var försiktig – pH påverkas) samt tidningspapper. Halm och trädgårdsavfall skapar god ventilation men har sämre uppsugningsförmåga och bör kompletteras med annat strömmaterial vid mycket fuktiga komposter.

Skötsel av komposten

1. Lägg till att börja med ett ca 10 cm tjockt, luftigt lager i botten på behållaren, t.ex. ris, halm eller småkvistar.
2. Täck botten med torvmull eller annan mylla, gärna gammal kompostjord, för att tillföra mikroorganismer och snabbare få igång komposteringsprocessen.
3. Börja med att lägga i grönsaksavfall. Vänta med att lägga i rester av kött och fisk till dess att komposten kommit igång ordentligt, det brukar ta ett par veckor. Ju mer finfördelat materialet är, desto snabbare går nedbrytningen.
4. Varva köksavfall med täckmaterial. Hur mycket strö som behövs får man prova sig fram till, räkna med en del strö till tre, fyra delar matavfall. Blanda om ytan (glöm inte kanterna!) med en handkratta eller liknande när ett nytt lager köksavfall läggs på. Var extra noga med att täcka avfall från kött, fisk och skaldjur – annars börjar komposten lukta illa, eller så kan det bli problem med flugor. Fruktskal och fruktrester måste också täckas – annars får man fruktflugor i komposten.
5. Lägg gärna i några daggmaskar från trädgårdslandet. De påskyndar processen och underlättar luftningen. Daggmaskar trivs ofta bra i kompostens botten och vid kanterna där det inte blir för varmt.
6. Om nytt köksavfall inte kommer att läggas i under en längre tid (t.ex. under semestern), så lägg på ett extra tjockt lager täckmaterial.

Efter den första intensiva delen av kompostprocessen (räkna med ca 3-6 månader, beroende på skötsel och hur mycket som läggs i) bör komposten sållas innan den läggs för att eftermogna i den andra behållaren. Den halvfärdiga komposten kan dock användas för gödsling av fruktträd, bärbuskar och rosor, men ska inte användas till odlingar, då den fortsatta nedbrytningen konkurrerar med växternas rötter om både syre och kväve vilket hämmar tillväxten. Om det inte finns någon behållare för efterkompostering bör komposten förvaras täckt, så att den skyddas mot uttorkning och urlakning av näringsämnen. Helst ska komposten eftermogna lika länge som den legat i den första behållaren för att förvandlas till färdig mull. Den färdiga kompostjorden har mörk färg, en kornig konsistens och luktar jord. Temperaturen är densamma som omgivningens.

Vad kan kompostjorden användas till?

Innan du använder kompostjorden är det bra att sålla den genom ett metallnät. Sållningsresterna lägger man tillbaka i kompostbehållaren för fortsatt nedbrytning.

Kompostjorden kan användas både som jordförbättringsmedel och som gödningsmedel. Den luckrar jorden och mikrolivet gynnas. Näringsinnehållet är beroende på vad som lagts i komposten och hur den sköts. När man använder kompostjorden till blomkrukor ska den blandas ut med minst två delar vanlig jord. Även vid övrig plantering eller sådd bör den blandas med vanlig jord, eftersom kompostjorden är mycket näringsrik. Ska komposten användas som planteringsjord kan man ta 1 del kompost på 10 delar jord. Komposten ska inte användas till surjordsväxter som t.ex. rhododendron.

Det blir mindre kompostjord än man kan tro, från ett genomsnittshushåll blir det ca 25 liter kompostjord per år, vilket räcker till 5-10 m² trädgårdsland.

Vad kan komposteras?

Nedbrytningen går fortare om materialet finfördelas så mycket som möjligt. Därigenom minskar man även volymen.

Exempel på vad som kan komposteras

- matrester
- skal och rester från frukter, grönsaker och rotfrukter
- te- och kaffesump, även påsarna och filtren
- äggskal – bör krossas
- hushållspapper – i måttliga mängder och om det inte sugit upp något skadligt ämne
- trädgårdsavfall
- burströ från smådjur
- krukväxter och plantor

Det här ska inte läggas i komposten

- kemikalier, läkemedel, färg
- städdamm/dammsugarpåsar – innehåller bl.a. bly
- cigarettfimpar, tobaksaska
- aska, kalk – kan ge för högt pH
- plast, glas, metall
- läder, gummi
- papper som är vaxat, plastat eller färgat
- blöjor
- salt
- sand, gytta

Vanliga problem

De flesta problem som uppstår beror på obalans mellan kompostprocessens grundelement luft, vatten, värme och näring.

Problem	Möjlig orsak	Åtgärd
Flugor/fluglarver	Kväverikt avfall. Avfallet har täckts för dåligt. Matrester och kladd på kanterna.	Rör om i ytskiktet på komposten och täck med strömaterial. Torka av och håll rent runt behållaren. Blanda om materialet så att processen blir effektivare.
Myror	Komposten är för torr.	Vattna försiktigt och rör om. Komposten ska vara fuktig men inte blöt – den ska kännas som en urvriden tvättsvamp.
Små, vita maskar	Inget fel, maskarna har samma funktion som kompostmaskar.	Vill man begränsa mängden maskar kan man strö lite kalk eller aska över komposten.
Gråsuggor, tusenfotingar, sniglar och tvestjärtar	Finns normalt i en frisk kompost.	Ingen.
Lukt av ammoniak eller stall	För mycket kväverikt avfall, t.ex. färskt gräsklipp. För blött.	Tillsätt kolrikt strömaterial som sågspån eller papper och rör om. Täck sedan med ytterligare material, t.ex. halvkomposterad massa från kompostens nedre skikt.
Lukt av ruttet eller soptunna	Komposten är för kompakt, dåligt luftad eller för blöt.	Tillsätt grovt strömaterial och blanda om ordentligt så att komposten blir genomluftad. Om komposten är för blöt kan man blanda i blanda i strömaterial med god fuktighetsupptagande förmåga, t.ex. sågspån.
Långsam eller avstannad aktivitet	För torr För mycket kolrikt material såsom torra löv, hackade kvistar och sågspån. Komposten är för kompakt, luften kommer inte till. För mycket grovt material i komposten. Mycket kvistar och dylikt kan leda till att komposten blir alltför torr och luftig.	Vattna försiktigt. Tillsätt kväverikt material som färskt gräsklipp eller stallgödsel och rör om. Blanda om ordentligt. Tillsätt eventuellt grovt strömaterial. Ta ut det grova materialet ur komposten och finfördela det.
Maskarna kryper undan eller dör	Komposten kan vara alltför varm, torr eller blöt.	Blanda i t.ex. tidningspapper eller sågspån om komposten är för varm eller för blöt, vattna om den är för torr.
Rikligt med lakvatten	Vätskerikt kompostmaterial.	Lakvatten är mycket näringsrikt och kan spädas 10 ggr med vatten för att användas för vattning av krukväxter. Vill man begränsa mängden lakvatten kan man lufta komposten och blanda in torrt material.
Komposten fryser	För dåligt isolerad eller för lite material för mikroorganismerna att jobba med.	Fyll på material varje dag och rör om så gott det går. En större mängd avfall isolerar sig själv och har ofta en aktiv "kärna" av varmt material. Försök isolera extra genom att skotta upp snö runt om eller ordna vindskydd. Enklast är att invänta varmare väder eller värma komposten med varmvattenflaskor.